

TIIRUTAJA

EESTI ORNITOLOOGIAÜHINGU TEABELEHT

NR 45 ♦ SEPTEMBER 2019

Kiire kliimamuutuse mõju lindudele Mida me saame teha?

Tuu Sepp

Rannikulinde peetakse üheks ökoloogiliseks rühmaks, mis on kliimamuutustest kõige enam mõjutatud. Põhjuseks on merevee taseme tõus, sagenenud tormid ning ookeanide hapestumine, mis mõjutab veelindude toidulauda.

Käesolev aasta on tõenäoliselt läbimurdeline selle poolest, et kliimamuutused kui tõsine keskkonnaprobleem on isegi meil Eestis lõpuks jõudmas keskkonnaaktivistide ja teadlaste fookusest laiemale avalikkuse teadvusse ning loodetavasti sealtkaudu ka poliitikute töölauale. Kahtlemata on kliima olnud muutumises kogu liikide evolutsioonilise ajaloo vältel, kuid paljude liikide kohanemis- ja kohastumisvõimele paneb liigtugeva surve peale praeguste kliimamuutuste kiire tempo.

Kui siia juurde liita teised keskkonnaprobleemid – elupaikade kadumine, reostuskoormuse suurenemine, võõrliikide, sh uute haiguste-parasiitide sissetung, geneetilise mitmekesisuse vähenemine populatsioonides –, saame kokku keedetud sellise supi, mille äraseedimine osutub

paljudele linnuliikidele üle jõu käivaks ülesandeks. Seejuures ei pruugi kliimamuutus sugugi olla lindude jaoks eelmainitud keskkonnaprobleemidest kõige kriitilisem, kuid võib kergesti osutada just selleks teguriks, mis kaalukausi lõpuks väljasuremise poole kallutab.

Lahendus algab lihtsatest asjadest

Ühelt poolt tähendab see, et kliimamuutuste pidurdamine võib leevendada teiste ohutegurite mõju, teiselt poolt aga, et kaitstes ja taastades lindudele sobivaid elupaiku, rändeteid ning reostusvaba keskkonda, saame globaalse kliima mõjutamisega võrreldes küllaltki lihtsate ja lokaalsete meetoditega vähendada ka kliimamuutuste mõju linnustikule. Selliseks meetodiks võib olla näiteks rannaniitude taastamine, kus pesitsevad kurvitsalised ning mitmed teised liigid. Eestis on rannaniitude tähtsust õnneks teadvustatud, ja kuigi see elupaigatüüp on paljudes Läänemere-äärsetes riikides juba peaaegu kadunud, on meie rannikutest, eelkõige Matsalust, kujunenud üks niidulindude olulisemaid pesitsuspaiku. Saame ka omalt poolt sellele oma igapäevastes valikutes kaasa aidata, valides poest loomakasvanduste liha asemel rohumaa lihaseise liha. See on küll

Loe sellest lehest:

- 1 Kiire kliimamuutuse mõju lindudele
- 3 Punajalg-pistrike massiline ränne
- 4 Aasta linnu valimise retrospektiiv
- 5 Aasta lindude teekond markidele. II
- 6 Linnuhuviliste lood: Vilju Lilleleht
- 8 Pool sajandit Kabli linnujaama sünnist
- 10 Ühingu suvepäevad pakkusid tegevust igale eale
- 11 Järgmise aasta lind on tuttpütt
- 11 Pöösaspea neemel seiratakse lindude sügisrännet

☛ Märgalasid armastava mustsaba-vigle arvukus on kogu Euroopas drastiliselt langenud. Foto: Lea Tammik

Öösorri kuulamise ökovõistluse tulemused selgunud!

15. juunist 15. augustini toimus öösorri kuulamise ökovõistlus, mille käigus koguti aasta linnu vaatlusi üle Eesti. Vaatlused tulid 55 linnuhuviliselt, kes kohtasid kokku 148 öösorri. Ökovõistluse aktiivseimate osalejate pidulik autasustamine toimub 10. detsembril Suurel linnuõhtul Eesti Rahvusraamatukogus. Täpsem info: bit.ly/oosorrikuulamine

kallim kui tavaline vorst-hakkliha, kuid liha hulga vähendamist toidulaul peetakse ka üheks võimalikuks kliima soojenemist aeglustavaks meetmeks.

Rannikulinde peetaksegi üheks ökoloogiliseks rühmaks, mis on kliimamuutustest kõige enam mõjutatud. Põhjuseks on merevee taseme tõus, sagenenud tormid ning ookeanide hapestumine, mis mõjutab veelindude toidulauda. Läänemere ääres elades ei saa üle ega ümber ka reostustasemest, mis on Läänemeres kui ühes maailma reostunuimas meres suuremaks mõjuriks kui paljudes muudes elupaikades. Kui arvestada, et meresetetes rohkem kui saja aasta jooksul akumuleerunud reostuse suhtes ei saa me kiiresti kuigi palju ette võtta, peame erilist tähelepanu pöörama just nendele leevendavatele teguritele, millega saame veelindude elupaiku paremaks muuta. Nendeks meetmeteks on juba eelmainitud rannaniitude hooldamine ja taastamine, samuti veelindude jahi keelamine.

Rändlinnud löögi all

Üks olulisi vahendeid on muide ka lindude rōngastamine, sest kui meil rōngastatud ja kaitse all olevad linnud satuvad oma rändeteedel küttimise ohvriks, jõuab see info meilt kaugemalegi, ja linnud teatavasti riigipiire ei tunne. Hiljuti rääkis ühe prantsuse teadlasega, kes kiitis meie rōngastustegevust just selle pärast, et see aitab neil kohalikule valitsusele näidata rändlindude küttimise piiramise vajadust – et näete, nemad seal üleval põhjas uurivad, märgistavad ja kaitsevad, aga meie lubame maha tappa. Huvitaval kombel on jahiseltsid Prantsusmaal väga mõjukas lobigrupp, kuid Eestis rōngastatud linnud annavad sealsetele teadlastele ja looduskaitsjatele tõhusa vahendi neile vastu astumiseks.

Pikki rändeid tegevad linnud ongi teine linnurühm, keda kliimamuutuste poolt kõige enam ohustatuks peetakse. Taas kord ei saa me rääkida ühe teguri mõjust, vaid paljude ohutegurite kombineerumisest, olgu nendeks lisateguriteks

siis küttimiskoormus, sobivate puhkepaikade kadumine või õhu-, vee- ja valgusreostus. Rändlindudel on vaja lahendada mitme muutujaga võrrand: leida parim aeg rändeks, sobivad kohad toiduvarude kogumiseks ja ohutu paik talvitumiseks ning jõuda pesitsusaladele tagasi ajaks, mil poegade koorumine ka toiduküllusega ajaliselt kokku langeb. Varieeruva keskkonna ja kliima oludes saab sõna „muutujad“ hoopis uue tähenduse. Nii on aeg, mil linnupoegadele leidub piisavalt toitu, nihkumas paljudel liikidel kevadel üha varajasemaks.

Kuigi rände ja pesitsuse ajastamise on evolutsiooni teel sisse ehitatud omajagu paindlikkust (mistõttu ka Eestis näeme lindude üha varajasemat pesitsuse algust), on sellise võrrandi korrektne lahendamine eriti suureks proovikiviks pikki rändeid tegevatele liikidele, kel oma saabumise-lahkumise täpne ajastamine on tublisti keerulisem. Koos sobivate pesitsusalade nihkumisega põhja poole nihkuvad teisel pool maakera lõuna poole sobivad talvitumisalad, mis tähendab, et pikki rändeid tegevate liikide teekond muutub üha pikemaks. Arvatakse, et umbes 80% Euroopa pikki rändeid tegevate linnuliikide rändedistants ja rändele kuluv aeg on kasvanud. Pikema rändeteega kaasneb vajadus lisapuhkekohtade järele, samuti raskendab see õigeks ajaks pesitsuskohta tagasi jõudmist. Rändlindude kaitse on muutuva kliima tingimustes seega äärmiselt kriitiline valdkond, kus rahvusvahelised kokkulepped peavad tugevnema ja pidama.

Levilad nihkuvad kõrgemale

Kolmas linnurühm, keda kliimamuutustega seoses esile tuuakse, on metsalinnud. Eriti

↑ Varem lõuna pool pesitsenud lääne-põialpoiss on oma levilat põhja poole pikendanud.

Foto: Jaak Tammekänd

↓ Rannikulinnud on kõige enam kliimamuutuste poolt mõjutatud. Pildil soorüdi.

Foto: Andres Tennus

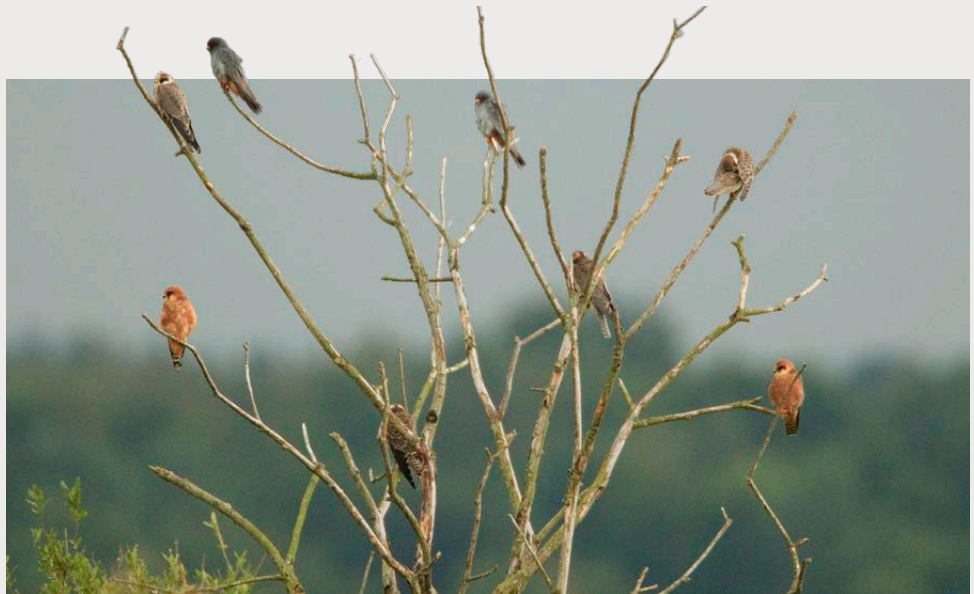

Punajalg-pistrike massiline ränne

Viimastel kuudel on Eestis kohatud rekordiliselt palju läbirändavaid punajalg-pistrike. Invasiooniaastatel kohatakse Eestis augustis kokku kümneid isendeid, näiteks 2010. aasta sügisel vaadeldi üle Eesti kokku kuni 100 punajalg-pistrikku. Sel aastal ületati juba augustikuuga kümne aasta tagune rekord ning ainuüksi Lääne-Viru maal Kõrkkülas loendati 30. augustil 85 rändavat punajalg-pistrikku. Suuri salku on kohatud mujalgi.

Lõuna-Aafrikasse talvitama suunduvaid punajalg-pistrike võib märgata istumas elektriliinidel ja -postidel, kust nad aeg-ajalt kiilide ja teiste suuremate putukate järele sööstavad. Sageli nähakse neid mitmekesi koos – suurimates salkades võib olla isegi paarkümmed isendit.

Punajalg-pistrik on idapoolse levilaga liik, kes veel eelmisel sajandil oli Ida-Eesti soosaartel haruldane haudelind; praeguseks on ta pesitsejana sealt tõenäoliselt kadunud. Küll võib teda aga Eestis kohata läbirändel Aafrikas asuvatele talvitusaladele sügisel augustis ja septembris ning tagasi rändel kevadel aprillis ja mais.

Kommenteerib ühingu harulduste komisjoni liige Uku Paal:

Punajalg-pistrike sügisinvasioone on meil iga mõne aasta tagant, kuid sel sügisel on selle ulatus tõesti erakordne. Et linde seekord nii arvukalt oli, on ilmselt tingitud mitme asjaolu kokkulangemisest. Esiteks võib arvata, et neil oli Ida- ja Kesk-Euroopas väga edukas pesitsusaasta. Peale selle valitsesid meil punajalg-pistrike tipprände ajal kõrgrõhkonnaga idaja kagutuuled, mis on selle liigi koh-

tamiseks optimaalsed. Kliimamuutuse tõttu on tuuled tugevnenud ja soe periood, mis soodustab suurte putukate sigimist, pikenenud. Meil oli punajalg-pistrikule sobivaid saakobjekte (sihktiivalised, kiilid) augustis ja septembri alguses hästi palju. Kui pesitsusalal on saakloomade arvukus väike, sunnib toidukonkurents linde uusi jahimaid otsima, ja ka see võib rändeliikumise vallandada.

↑ Punajalg-pistrikud.

Foto: Mati Kose

ohustatuks peetakse mäestiku-metsade spetsialiste. Kui siiani on mägimetsade linnud saanud nautida just neile sobivat elupaika, mis on ebasoodus madalamate elupaikadega kohastunud konkurentidele, siis kliima soojenedes nihkuvad seni allpool elanud liigid üha rohkem ka kõrgematesse elupaikadesse. Mägedes on aga üleval piir ees ja konkurentide eest pole pageda kuskile. Samasugust trendi on täheldatud ka laiuskraadide mastaabis: lõunapoolsete liikide levila laienemine põhja poole toob boreaalsete metsade liikidele uusi konkurente. Eestis peame paraku samuti rääkima metsalindude arvukuse vähenemisest, kuid siin peetakse peamiseks põhjuseks pigem elupaikade kadumist.

Et kliima soojenemisega käib kaasas lindude talvitumis- ja pesitsusalade laienemine põhja poole, võib see linnuvaatlejatele tähendada ka põnevaid uusi leide. Näiteks on Põhja-Ameerikas täheldatud, et võrreldes 1960. aastatega on lindude talvitusala nüüdseks nihkunud keskmiselt 60 km põhja poole. Eesti mõõtkavas on see märkimisväärne distants, mis tähendab, et juba praegu, aga tulevastel aastatel ilmselt üha enam jõuab

meile nii pesitsema kui ka talvituma uusi, varem lõunapoolsema levilaga liike. Näiteks 2018. aastal kinnitati Eestis esmakordne lääne-põialpoisi pesitsemine, samuti leiti siit territoriaalne väikehüüp. Nii ei olegi väga imestamist väärt, et peagi võime Eestis kohata tõeliselt eksootilisi liike, näiteks papagoisid. Leedus on Euroopasse sissetoodud kaeluspapagoid juba nähtud ning peetakse vaid aja küsimuseks, millal see oma levilat põhja poole laiendav liik Eestisse jõuab.

Kes on süüdi? Vahet pole!

Kokkuvõttes ei ole lindude hea käekäigu seisukohalt oluline, kes ja kui palju kliima kiires muutumises süüdi on ja kes selles asjas midagi ette peaks võtma. Kuni poliitikud selle üle arutlemisele aega raiskavad, võivad paljud liigid juba tõsiselt hädas olla. Ökoloogilisest vaatepunktist ei saa me kliima soojenemist käsitleda kuidagi eraldiseisvana teistest antropogeensetest mõjudest, nagu reostuskoormuse suurenemine, elupaikade vähenemine ning haiguste ja võõrliikide sissetoomine. Positiivseks järelduseks on aga see, et ühte ohutegurit leevendades anname oma lindudele parema võimaluse toime tulla teistegi ohuteguritega, vähendades tänapäeva maailma üleüldise „stressikokteili“ kangust. Seega hoidkem siinsete lindude elupaiku, andkem neile tagasi võimalus leida sobivat reostusvaba toitu ning vähendagem nende suremust jahimeeste käe või kasside käpa läbi. Nii aitame lindudel paremini sammu pidada ka muutuva kliimaga.

↓ Pesitsusalade laienemine põhja suunas võib meile peagi tuua sellise eksootilise liigi nagu kaeluspapagoi.

Foto: Andreas Eichler/ Wikimedia

Kuidas kõik jätkus ehk aasta linnu valimise retrospektiiv

Ulvi Karu

Ühingu juhataja **Margus Otsa** sõnusti ei olnud esimestel aastatel ühtset korda selles osas, kuidas aasta lindu valida: „Kui keegi juhatuses pakkus, et see liik või perekond võiks olla, siis nii see ka läks“. Kui alguses oli mõte pöörata tähelepanu pigem haruldastele ja kaitsealustele liikidele, siis peagi sai selgeks, et liiga haruldaste ja ka raskesti äratuntavate liikide puhul jääb rahva osalus väikseks, sest neid liike lihtsalt ei nähta või ei tunta ära.

Ajapikku üritati valida haruldane või vähe tuntud liik vaheldumisi tavalise ja tuttavana liigiga.

➔ 2002. aastal tutvustati koduvarblase kõrval ka põldvarblast.

Foto: Kaisa Äärmäa

➔ 2009. aastal sai pärjatuks kodukakk.

Foto: Andres Kannel

↓ Punaselg-õgijat tutvustati 2010. aastal.

Foto: Andres Kannel

➔ Kähmnokk-luik oli luigeaastal enim vaadeldud liik.

Foto: Kadri Niinsalu

Mõnel aastal dikteerisid aasta linnu rahvusvahelised üritused, nt 2004. aastal toimus rahvusvaheline valge-toonekure loendus, mistõttu aasta linnu kandidaati ei tulnud kaugelt otsida.

2002. aastal võeti luubi alla varblase perekond ja igapäevale hästi tuttava koduvarblase kõrval tutvustati ka põldvarblast. Teatepulga võttis järgmisel aastal üle harakas, sest vareslasi oli toona Eestis vähe uuritud ja aeg oli see viga parandada. Varblaseaastat vedas Jaanus Elts ja haraka meeskonna eesotsas oli Riho Marja.

2004. aastal, nagu öeldud, sai väljavalituks valge-toonekurg. Aasta eestvedaja Margus Ots meenutab, et raha kampaania tegemiseks eriti ei olnud, ent sellest hoolimata õnnestus koguda üllatavalt palju vaatlusandmeid. Lisaks suhteliselt heale tuntusele on seda liiki ka üsna hõlbus kohata – on ju valge-toonekurg teeäärsetel põldudel sage külaline ning postide otsa rajatud pesad hakkavad kergesti silma. Samal aastal tehti ka esimest korda ühingu listis avalik küsitlus edasiste aasta lindude kandidaatide kohta.

Et aasta lindude seas polnud veel ühtegi röövlindu olnud, sai 2005. aasta linnuks kanakull. See liik pälvis toona ka looduskaitsete tähelepanu, sest tema arvukus oli kiiresti ja teadmata põhjustel vähenemas. Kanakulli-aasta meeskonna eesotsas oli Renno Nellis.

Uuenduste aeg

2006. aastal pärjatud hänilane ei leidnud paraku korralikku kõlapinda ning andmeid selle liigi kohta saadi üsna vähe. Küll aga oli edukas järgmine, luigeaasta. Ootuspäraselt kogunes rohkelt andmeid kõige kergemini äratuntava, kähmnokk-luige kohta. Luige-aasta eestvedajal, Leho Luigujõel, oli põhjus rahul olla.

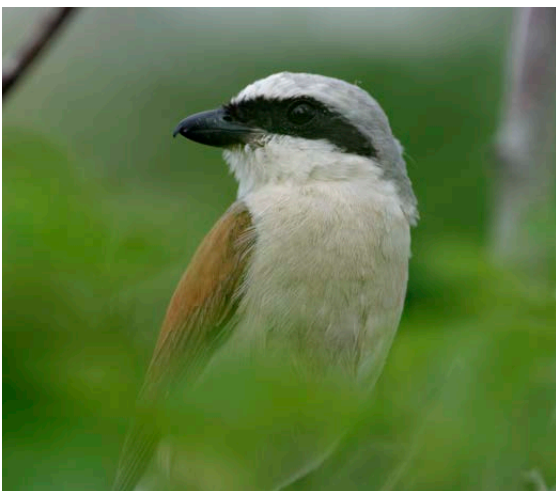
2008. aasta linnuks valiti teder. Esimesest korralikust kampaaniast saab siiski rääkida alles 2009. aastaga seoses, mil pärjatuks sai kodukakk.

Esimest korda tehti aasta linnule oma kodulehekülj ning uudne lahendus oli ka veebikaamera, mille kaudu sai kodukaku pesaelu jälgida. Kaku-kaamera kogus kiirelt populaarsust nii Eestis kui ka kaugemal.

2010. aastal otsustati tutvustada punaselg- ja hallõgijat, kes on Eestis küllaltki tavalised, kuid samas laiemale üldsusele vähe tuntud liigid. Aasta linnu projekti raames toimusid nüüdsest tutvustusõhtud ja korralikult koordineeritud meediakampaania. Õgijad jõudsidki paljudesse meediakanalitesse, anti välja trükiseid ning koolilastele mõeldud nuputamislehti. Aasta linnu koduleht oli samuti täienenenud ja andis huvilistele võimaluse hoida ennast kursis aasta linnu üritustega. Tarvo Valkeri veetud õgija-aastal toimus palju uuendusi, mis olid heaks eeskujuks järgnevatele aasta linnu projektidele.

Jätkub järgmises numbris.

Aasta lindude teekond markidele. II osa

Toomas Jüriado

Aasta linnu margid leidsid kohe filatelistide tunnustuse, ehkki paljudele ei meeldinud margi suur ruutformaad. Esimese ja teise margi kujundus meenutas pealegi üsna täpselt Poola populaarset 1960. aasta linnumargiseeriat.

Uus kunstnik ja tunnustus

2003. aastast anti kunstnikutöö Vladimir Taigeri, endale esmajoones nüüd juba ajalooliste Eesti rahatahtede kujundusega nime teinud kunstniku kätte. Esimese linnuna lendas tema joonistuslaualt margile **harakas** ja pälvis kohe ka tunnustuse. Nimelt on filatelistid läbi aastate valinud Eesti aasta ilusaimat marki. Kiivitaja- ja

Väiksed apsud ja suur tähelepanu.

Harakamargi kavand jäi paraku linnurahvale ette näitamata ja nii lipsas sisse pisiviga, ladinakeelne teadusnimetus *Pica pica pro Pica pica*. Ka järgmisel aastal (2004) jõudis mark ornitoloogide silma alla alles siis, kui oli juba valmis trükitud, kuigi veel ilmumata. Seekord olid eksimused suuremad. Esiteks oli eksitud linnu nimetuses: valge toonekurg pro **valge-toonekurg**. Teiseks oli kunstnik meelevaldselt muutnud poegade ja vanalinnu proportsioone: nii väikesed pojad peaksid olema veel hallis sulekuues ja mitte suutma püsti seista. Pisiskandaalist saab lähemalt lugeda Eesti Looduse 2004. aasta 4. numbrist. Siiski oli kõiges selles ka positiivne külg: toonekure-tööde kauaaegse koordinaatori Margus Otsa sõnul polnud tema uurimisobjekt veel kunagi nii suurt tähelepanu pälvinud. Võib-olla just mainitud äparduse tõttu jäi toonekuremark „iludusvõistluse“ edetabelis

Edukas ja värvikas rutiin

2008. aasta ikka parimaks tunnustatud **tedremargiga** seoses tuleb meeldivaima asjaoluna meelde, et maksikaardile leidis kunstnik tedretibu. Ka 2009. aasta **kodukakumargiga** kaasnenud maksikaardil on kakupojukes. Konkursil jäi mark, mille kavandeid südi projektijuhi Eedi Lelovi eestvõttel EOÜs taas väga põhjalikult uuriti, napilt alla ERMi juubeliväljaandele, aga margi kaunidusest hoolimata oli linnurahva meel mõru. Kui siiani olid – ja on ka edaspidi – aasta linnu margid ilmunud kevadel, siis seekord seadis Eesti Post väljaandepäevaks arusaamatutel põhjustel 8. oktoobri, mida ei kõigutanud ka rohked varased protestid. Nii et tänu kogu maailmas tähelepanu äratanud kakukaamerale kindlasti üheks tuntuimaks kujunenud aasta lind sai oma margi alles siis, kui

2002 said aasta lindudeks **kodu- ja põldvarblane**. Taas kujundasid postiminiatuuri Signe Viilik ja Janno Poopuu. Varblase-margiga tegime EOÜs esmakordselt maksikaardi, mis sündis aasta linnu joonistusvõistlusel auhinnatud tööst.

varblasemark jäid neil ”missivõistlustel” paraku keskmike sekka, ent harakas sai see-eest pähe võidukrooni. Kurvaks tegi asjaolu, et edukast harakamargist alates polnud neil postiminiatuuridel enam EOÜ logo: kunstnik leidis, et see rikuks margi. Aga siis ja kõigil edasistel kordadel on suitsupääsukesemärk trükitud esmaümbrikule.

üsna tagasihoidlikule kohale. 2005. aastal paluti Eesti Postmargilt kavandeid juba varakult näha ning toonane aasta linnu töörühm uuris neid piinliku täpsusega, enne kui kavandid sobivaks kuulutas. Pingutus kroonis edu: **kanakullimark** võttis esikoha.

Üsna hästi läks ka 2006. aasta **hänilase-margil**, mis jäi kauneima margi võistlusel neljandaks.

2007. aastal oli suisa kolm aasta lindu: **luiged**. Tuli vaielda, kes saab margile, kes jääb ümbrikule, sest kolm liiki margile tundus olevat liig. Lõpuks leiti kompromiss: margile ja maksikaardile joonistati väikeluik ning esmaümbrikule laulu- ja kümnokk-luik. Filatelistidelt pälvis luigemärk ”pronksmedali”, küll aga sai võidu FDC (esimese päeva ümbrik), mis minu arvates on üks kõige õnnestunumaid Eesti esmaümbrikke üldse.

projekt oli sisuliselt juba lõppenud.

2010. aastal oli kaks aasta lindu: **punaselg- ja hallõgija**. Töörühm eesotsas projektijuht Tarvo Valkeriga kiitis punaselg-õgija margi ja sama liigi emaslinnuga maksikaardi ning hallõgijaga FDC heaks; seegi mark tunnustati aasta ilusaimaks Eesti Posti väljaandeks.

Kahetsusväärset kombel ei õnnestunud õgijamarki ühingu kogusse saada, sest see osteti kiirelt ära. Pole imestada: Eesti Post leidis ühel hetkel, et marke on hakanud üle jääma, neid on koguni mitu korda hävitatud. Ja kui näiteks kiivitaja- ja toonekuremargi tiraaž oli lausa üle poole miljoni ning varblastel ja harakal rohkem kui 400 000, siis edaspidi hakkas trükiarv järsult langema; nii anti õgijamarki välja ainult 50 000. *Jät kub järgmises numbris.*

Vilju Lilleleht:

„Lindudeta oleks meie elu kurvem ja ümbruskond kehvemini hoitud.“

Küsitlesid Liis Keerberg ja Tiiu Tali

Milline on teie esimene mälestus lindudest?

Linnud olid lahutamatu osa minu elust algusest peale. Pääsukesed laudas ja räästa all (surtsid), kuldnokad ja piiritajad õues, kiivitajad põldudel, tihased ja talvikesed (sirtsukesed) talvel. Meenub, et poisi-kestena harrastasime vahel mängu, kus lasime laudakatuselt tuulde pehmeid sulgi ning jälgisime huviga, kuidas pääsukesed neid lennult napsasid ja oma pesadesse viisid.

Olete pärit Pärnumaalt Saarde vallast, üsna Läti piiri lähedalt. Milline oli keskkond, kus te kasvasite?

Sündisin Jäärjas Aabjala põlistalus, kus vanaemapoolne suguvõsa oli talu pidanud vähemalt 18. sajandist alates. Talu oli teisest eraldatult keset metsa, selle taga laius Rõikküla raba. Elu oli looduslähedane, ümbritsevat märgati, püüti mõista ning vajaduse korral hoida. Küllap soodustas niisugust suhtumist ka see, et mu mõlemad vanaisad olid olnud mõisa metsavahid. Oli põnev kuulda täiskasvanute, eriti jahimeeste muljeid. See innustas ka ise huvitavat otsima ja märkama. Põnevust lisasid jutud pärast sõda sealsetes rabades varjuvatest metsavendadest. Tegelikult

oli aga sel ajal karm: tuli ette, et talusid piirasid relvastatud sõdurid ja toimusid läbiotsimised. Hiljem pööras kogu senise elukorralduse ja inimestevahelised suhted täiesti sassi kolhoosiaeg.

Kas teil oli kaaslast, kellega looduses käia ja kellelt õppida? Millal tekkis tõsisem huvi lindudega tegelemise vastu?

Huvi lindude vastu oli kogu aeg olemas. Õppida ei olnud kelleltki, kuid mõne kaaslasega tegin retki palju. Mingisugust erialast kirjandust saada ei olnud. Tõsisemat süvenemist võimaldas alles Eerik Kumari „Eesti lindude välimääraja“, mis jõudis ka kohalikku raamatukokku. Kuna teisi huvilisi polnud, sain selle endale pikemaks kasutamiseks. Olin siis 7. klassis ja sellest raamatust sai minu saatja ja õpetaja ülikoolini välja. Alles hiljem sain teada, et naabervallas Veeliksöl oli maa-paas Heinrich Veromann, kelle linnukäigud koos Jüri Pürgiga ulatusid meiegi maile.

Kes teile nooruses ornitoloogia vallas eeskujuks olid?

Need inimesed tulid alles ülikooliajal. Minu kursusekaaslasel juhtus Tiit Randla, kes oli sel alal juba kogenud

↑ Vilju Lilleleht ülikooli algusaastatel.

tegija. Tema oli suur eeskuju, mõjutaja ja hea kaaslane. Ornitoloogiahuvi viis kokku teise kursusekaaslase Jüri Kärneriga, vanematest Mart Viikmaa ja noorematest Rein Saluriga. Teadlastest oli eeskujuks eelkõige kursuse- ja diplomitöö juhendaja Eerik Kumari. Hiljem muidugi Sven Onno oma püüdega nähtusi sügavamalt uurida ja mõista.

Kas otsus tulla Tartu Ülikooli bioloogiat õppima oli lihtne?

Loodus on huvitav ja veel suure osas tundmatu, seal on igal sammul midagi uut avastada ning kogeda, mistõttu minu esimeseks valikuks oli bioloogia. Oli küll

↓ Vilju Lilleleht välitoodel 22.05.1980. Foto: V. Paakspuu

→ Elbrusel juulis 1968.

kahtlusi, kas pere napp eelarve seda välja kannab. Kaalusin, kas mitte valida mõnd eriala, kus õppetoetused ja lootused kiiremateks teenistusvõimalusteks on suuremad. Aga ka isa oli mu suuremat huvi looduse vastu tähele pannud ning julgustas tegema just seda valikut.

Olete peaaegu kogu oma töise elu olnud seotud Eesti Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudiga (ZBI). Milliste liikide ja teemadega te instituudis algusaastatel tegelesite?

Üheks oluliseks ülesandeks sai osavõtt Sven Onno elutööst – juba aastaid kestnud kalakajaka populatsiooniökoloogia süvauuringisest. Pidin selgitama, mis näiliselt korratus ja lärmakas koloonias tegelikult toimub. Pärast Sveni õnnetut hukkumist välitöödel taheti kalakajaka teema aga lõpetada ning minul tuli siirduda luhalindude loendustele. ZBI teadusdirektor Kumari hindas Sveni küll kõrgelt, kuid samas oli tal alust muretseda, et kogu Eesti linnufauna selle paljudes elupaikades on ikka veel liiga puudulikult uuritud. Sellel oli tema meelest palju suurem praktiline väärtus kui meie süvauuringul. Siiski leidsin võimaluse hiljem uuringuteema instituudis taastada.

→ Vilju Lilleleht 2006. aastal.

Mida olete õppinud oma elu jooksul lindude, inimeste ja looduse kohta? Milliseid raskusi on sellel teel ette tulnud?

Lindudeta oleks meie elu kurvem ja ümbruskond kehvemini hoitud. On ju paljudel juhtudel loodushoid alanud lindude kaitsest. Koos nendega tuleb paratamatult paremini hoida ja tunda ka muid loodusväärtusi. Väheselgi süvenemisel lindude ellu tekib kergesti tugevam seos jälgitavatega. See on aga parimaks eelduseks, et sünniks ka soov neid ja nende elupaiku hoida. Linnuhuvilisi pole kunagi liiga palju. Raskused on tekkinud siis, kui põrkuvad erinevate huvigruppide majanduslikud ja loodushoiualased huvid.

Kuidas mõjutas lindude uurimise ja kaitse valdkonda Eesti taasiseseisvumine?

Teadustöö muutus omavahel armutult võistlevate projektide põhiseks, kus tuli ette ebameeldivaid võtteid, sest raha ja vahendeid nappis. Minule selline rüselamine ja ahas omakasupüüdlikkus ei istunud. Oli küll suurepärane, et tekkisid võimalused uudse arvutitehnika kasutamiseks, kuid minu jaoks oli liiga hilja nii keeruliste masinate hingedeluga sina peale saada. Kõik see aga ei tähenda seda, et ma 90ndatel kogu meie elus toimunud muutusi poleks sügava rahuloluga tervitanud.

Kas teil on ka reisipisik ja võimalust olnud mujal maailmas linnufaunaga tutvuda?

Jah, aga puhtaid linnureise pole teinud. Küllaltki hea võimaluse meie mandri linnustikuga tutvumiseks andis aastaid tagasi osavõtt kahest

üleuroopalisest kormoraniprojektist. Neile lisandusid harulduskomisjonide kokkutulekud, kus vahel pikendasin kohaloleku aegu vähemalt nädala võrra. Omal käel rändasin Kreekas ja Türgis. Lindudest olid meeldejäävaimad Iisraelis nähtud suured safiirlinnud, kuningkalurid ning jõuluehet meenutavad nektarilinnud. Eelmisel aastal tegime koos abikaasaga kuupikkuse reisi Taimaale, Austraaliasse, Singapuri ja Malaiiasse. Täiesti eripärase loodusega köitis Austraalia ning troopilise linnalooduse ja keskkonnakaitseliste püüdlustega üllatas Singapur.

Kas meenub mõni huvitav seik lindudega, mis on teid vaimustanud?

Praegu püsib kõige eredamalt meeles elamus Lõuna-Austraaliast meie pikema rännaku esimeses laagripaigas metsaoja kaldal, kui varahommikul hakkas järsku kuuluma õrna flöötivat-trillerdavat linnulaulu. See oli niivõrd ootamatult omapärane, saladuslik ja meeleolukas, et kujutlesin – nii võiks laulda Tolkieni haldjarahvas. Tegelikult esinejateks olid suurleigarid, kõige enam ehk harakaid meenutavad linnud, keda seal austraalia harakateks kutsutaksegi. Edaspidi kuulsime ja nägime neid palju isegi linnades.

Mida ütleksite inimesele, kes ornitoloogia vallas teed alustab?

Julgustaksin igati jätkama. Ei ole oluline seada eesmärgiks kujundada see harrastus põhitöök ja -kutseks. Lindude jälgimine arendab kannatlikkust ja järjekindlust, iseseisvust ja koostööd, toob uusi sõpru ja seiklusi ning rahuldab vajadust avastada uut. Kuid see õpetab ka tunnetama piire, mida ei tohi ületada, et mitte endast nõrgemaid ja abitumaid kaasoleseid ohtu seada. Ning kõige muu kõrval on see ka hinge rikastav. See on miski, mis jääb, ükskõik mis suunda teie tegevus ja elu edaspidi kandub.

Saan vaid soovida neile, kes loodusest hoolivad, jõudu ja julgust iseenele ja oma vaadetele truuks jääda, olla oma taotlustes aus ja mitte kaotada teaduseusku, samas arvestada, et ka vastaspool on lahutamatu osa meie ühiskonnast, kellega tuleb kokkuleppele jõuda.

Pool sajandit Kabli linnujaama sünnist

Agu Leivits

Esimesed süstemaatilised rändevaatlused Kablist pärinevad 1956. a sügisest, mil lindude sügisrännet vaatlus Zooloogia ja Botaanika Instituudi ornitoloog Heinrich Veromann. 1969. a ehitati Kabli randa 9 m kõrgune linnupüünis ning ühineti rahvusvahelise lindude ränduurimise programiga.

↑ Nigula looduskaitseala direktor Henn Vilbaste 1975.aastal Kablis linde rändgastamas.

↓ Kabli linnujaama mõr-raehitus 1970ndatel.

Fotod: Kabli linnujaama arhiiv

gal aastal kordub looduses hiiglaslik lindude asukohavahetus, mille käigus miljardid rändlinnud siirduvad toiduvaese aastaaja üleelamiseks pesitsusaladelt talvitusaladele ning kevadel tagasi pesitsusaladele. Maastiku iseärasuste tõttu koonduvad rändlinnud mõnedes rändeteede lõikudes rohkearvuliselt väga kitsastesse piirkondadesse, mida kutsutakse „pudelikaeltks”. Üks selliseid rändlindude koondumispaiku on Häädemeeste kihelkonna rannikuala. Litoriaanemere luidetel kasvavat metsa mööda liigub sügisel rohkelt metsalinde, madalasse rannikumerre koguneb hulgaliselt vee- ja rannikulinde ning enne ärarännet koondub rohkesti linde ennast nuumama rannikuroostikesse.

Vaatlused algavad

Nii on igati loogiline, et pool sajandit tagasi alustati rändlindude massilist püüki ja märgistamist just Kablis. Esimesed süstemaatilised rändevaatlused sealt pärinevad 1956. a sügisest, mil lindude sügisrännet vaatlus Zooloogia ja Botaanika Instituudi ornitoloog Heinrich Veroman. 1960. aasta sügisel jätkas Kablis rände visuaalvaatlusi Aino Kumari. Kabli kui värvuliste rändeaegseks püügiks sobiva „pudelikaela“ avastas Nigula looduskaitseala legendaarne direktor Henn Vilbaste 1968. aasta sügisel koos kolleegidega Häädemeeste rannikul hanesid loendades. Tol aastal oli rannikul sügisrändel erakordselt arvukas liik

pöialpoiss, keda nüüdseks ongi Kabli linnujaamas kõige rohkem rändgastatud. Nähtud ränne oli nii mõjus, et järgmisel aastal katsetas Henn Vilbaste Kablis rändel viibivate lindude püüki. Rändevooost õnnestus püüda ja rändgastada 283 lindu 9 liigist, kellest arvukaimad olid saba- ja põhjatihased. Tollal kasutati defitsiitseid MOSKWA-signatuuriga rändgaid, millega Moskva rändgastuskeskus ei suutnud Eestit piisavalt varustada, et rahuldada siinset lindude märgistamise vajadust.

Sobiva taristu tekkimine

Et tulemused olid paljulubavad, ehitati järgmisel aastal Kabli randa 9 m kõrgune Rõbatsi tüüpi linnupüünis ning ühineti poolakate käivitatud rahvusvahelise lindude ränduurimise programmiga „Operatsioon Baltika”. 1971. aastal rekonstrueeriti aasta varem ehitatud püünis ümber Helgolandti tüüpi hiigelrüsaks, mille kõrgus oli 14 m ja laius 27 m. Ühtlasi muudeti püünise tööjoont, tekitades käänakuid, nii et püünise pikkus suurenes 75 meetrini. Hiljem on linnurüsa mõõtmed ja konstruktsioon muutunud suhteliselt vähe. Sellest ajast võib pidada Kabli linnurüsaga septembris ja oktoobris püütud lindude arvukust aastati võrreldavaks. Kabli puhul on tugevaks küljeks veel see, et siin on regulaarselt kärbitud puurinet ja katsutud hoida püügitingimusi linnurüsa vahetus ümbruses võimalikult ühetaolisena.

Tihaste paradisi

Linnujaama rajamine langes kokku ajaga, mil tollases Eesti NSVs loobuti MOSKWA-signatuuri kandvatest rändgastest ning alustati kirjaga ESTONIA MATSALU varustatud märgiste valmistamist ja kasutamist. 50 aasta jooksul on Kabli linnujaamas saanud rändgastada üle 680 000 linnu, kelle seas kõige rohkem on olnud pöialpoisse. Peale

↑↑ Rõnga saab jalga rästas-roolind.

Foto: Karl Adami

↑ Kabli linnujaamas on enim rõngastatud põialpoisse.

Foto: Kauro Kuik

põialpoiste on Kablis rõngastatud ka üle roo ooo rasvatihase ja sabatihase. Rohkearvuliselt on olnud esindatud teisedki rändel olevad tihase-liigid – sini-, must- ja põhjatihased. Isegi väga paikseks peetavad soo- ja tutt-tihased ning puukoristajad võivad Kablis mõnel sügisel küllalt arvukalt osaleda rändeliikumistes. Henn Vilbaste rajas Kabli linnujaama eelkõige huvist uurida komplekselt rasvatihase kui mudelliigi populatsiooniökoloogiat. Võrreldes Lääne-Euroopaga, kus rasvatihased on väga paiksed, osutusid Eestis pesitsevad linnud oma rändekäitumiselt hoopis

teistsuguseks. Siit ongi välja kasvanud Kabli linnujaama olulisim uurimissuund – nn osalise rändsuse uurimine ehk vastuse otsimine küsimusele, miks osa ühe liigi isendeid jääb paigale, osa aga rändab sadade ja tuhandete kilomeetrite kaugusele. Et tihaslased pesitsevad meelsasti pesakastides, on nad soodsaks uurimisobjektiks ka pesitsusajal. Tänu sellele on Kablis püütud sadu rasvatihaseid, kelle täpne sünni- või pesitsuskoht on teada, ning õnnestunud kirjelda Eesti rasvatihaste reisigraafikut. Kablis rõngastatud lindude taasleidude ja korduspükide kohta on laekunud tuhandeid teateid. Palju taasleide on tehtud teistes Läänemere ümbruse linnujaamades, mis võimaldab arvutada lindude rändekiirust, selgitada rändeteid ja hinnata lindude energiakulu rändel.

Taristu täienemine

Aja jooksul on osaletud paljudes lindude rände uurimisvõrgustikes ja pakutud teadustöövõimalusi nii kodu- kui ka välismaa uurijatele. Viimasel aastakümnel on Kabli linnujaamas intensiivistunud kevadrände jälgimine visuaalvaatluse teel ning praegu toimub iga viie aasta tagant regulaarne kevadrändeseire. Kabli kui väga hea kevadise linnuvaatluspaiga on avastanud ka Soome linnuvaatluspaiga on avastanud ka Soome linnuvaatluspaiga, kelle toel rajati 1997. aastal linnujaama esimene puidust linnutorn. 2003. aastal valminud uus, metallist torn on osutunud Eesti liigirikkaimaks vaatluskohaks kevadrände perioodil ning heaks tugistruktuuriks lindude rände seirel.

1999. aastal valmis linnujaama palkmaja. Linnujaama toimimisele aitas kindlasti kaasa kohaliku tähtsusega kaitseala „Kabli linnujaam“ rajamine 1991. aastal Pärnu maavalitsuse poolt. Selle baasil moodustati 2007. aastal Kabli looduskaitseala, mille kaitse-eesmärgiks on peale linnujaama ümbruse maastiku konserveerimise ka 2004. aastal loodud Kabli linnu- ja loodusala, seal kasvavate haruldaste taimeliikide ning merel peatuvate veelindude kaitse.

↑ Sinitihased on Kablis sagedased külalised.

Foto: Kadri Niinsalu

↓ Rände ajal satub Kablisse rohkearvuliselt ka must-tihaseid.

Foto: Sander Sirelbu

↓ Rändevaatluste dokumenteerimine Kablis aprillis 2018. Foto: Margus Ellermaa

Seire, uuringute ja otsese looduskaitse tegevuse kõrval on linnujaama üks töösuundi loodushariduse levitamine

- Viimasel aastakümnel on igal hooajal sügisrände ajal Kabli linnujaama külasthanud **tuhandet huvilist** (põhiliselt koolilapsed).
- Koostöös RMKga on rajatud Kabli kaitseala tutvustav **õpperada**, kus on võimalik tutvuda paljude üleuroopalise tähtsusega elupaikade ja liikidega.
- Alates 2003. aastast korraldatakse koos RMK Kabli looduskaitsekeskusega igal sügisel koolidele **Kabli linnupäevi**.
- Praegu korraldavad linnujaama tööd **Keskonnaagentuuri** töötajad, aasta-aastalt muutub aga järjest olulisemaks **vabatahtlike** panus.
- Linnujaamas kogutud rändeinfore on alates 2002. aastast kättesaadav Kabli linnujaama kodulehelt kabli.nigula.ee.

Ühingu suvepäevad pakkusid tegevust igale eale

Selle aasta ühingu suvepäevad toimusid 29.–30. juunil Tartumaal Palupera põhikoolis. Kunagises mõisahoones asuva koolimaja ruumid olid meeldivalt hubased ja tuntava minevikuhõnguga. Mõisapargis oli piisavalt ruumi nii arvukatele telkijatele kui ka niisama ringijalutajatele. Noorematele osalejatele pakkus rõõmu mänguplats, vanemad lapsed said lähedal asuval spordiväljakul palli mängida.

■ Pärast avasõnu ja lipuheiskamist sai kuulata Jaanus Eltsi ülevaadet uutest arvukushinnangutest. Selle teema kohta ilmus pikem lugu juunikuu Hirundos. Seejärel tegi öösorri meeskond meeleoluka ettekande aasta linnust, mille jooksul sai lähemalt tutvuda selle salapärase öölauliku elu-oluga ja vaadata videoklippi öösorri pesakaamerast.

■ Pärastlõunal said soovijad osaleda õppealajuhataja Reet Allaku juhitud ekskursioonil Palupera mõisas. Selgus, et hoone on säilinud suuresti algkujul ning kõik remondid on tehtud nii, et võimalikult palju mõisa kunagist ilmet hoida ja järele aimata. Soovitan kõigil huvilistel mõisate päeval selle suurejoonelise mõisaansambliga tutvuma minna.

■ Päeva viimases ettekandes tutvustas Veljo Runnel Bioblitzi. Tegu on üritusega, kus ühes kindlas paigas kindla perioodi jooksul tuvastatakse nii palju looma-

"Mulle meeldisid suvepäevadel telkimine, kartulipuder ja magustoidud, kõrvukrätsu pojad ja nahkhiired ja üks pois Evar, kellega tuttavaks saime. See oli ka huvitav, kui üks mees näitas meile hästi madalal puu sees sinutihase poegi. Ja kui üks toonekurg kõndis üle sõidutee. Linnuatlase võitmine meeldis ka väga!"
Liidi (7 a)

↑ Aarne Tuule drooniesitus pälvis suurt tähelepanu. Foto: Ulvi Karu

taime- ja seeneliike kui võimalik. Veljo kutsuski üles suvepäevalisi osalema Palupera BioBlitzis ja julgustas peale lindude üles märkima ka taimeliike. Üleskutse leidiski rohket järgimist ja nii nägi sel õhtul paljusid osalejaid ringi käimas mitte ainult pea kuklas, vaid ka nina maas, peod täis mitmesuguseid taimi. Elurikuse keskkonna taimevaatluste kinnitaja Toomas Kukkk ollagi kurtnud, et tolle õhtupooliku jooksul tuli meeletult palju sissekandeid taimede kohta.

■ Päeva mitteametlik osa sai alguse lõkkeõhtuga, kus kuulutati pidulikult välja järgmise aasta lind – tuttpütt. Tagasi käimasolevasse aastasse tõi ansambli Öösorri vabaõhukontsert. Ansambel tunnistas, et sel aastal on nad väga populaarsed olnud, ning avaldasid kahetsust, et aasta linde pikemaks perioodiks ei valita. Mõnus mahe kitarrimuusika sobis mõisaparki kui valatult ning sulnid helid meelitasid kohale ka ühe ootamatu külalise – must-rähni. Lind saalis korduvalt ühe pesaagu vahet ega lasknud ennast ei muusikast ega ka vaimustunud publikust häirida.

■ Järgmisel hommikul nägi nii mõndagi suvepäevalist „rähni puud“ pingsalt jälgimas, kuid musträhn ennast enam näole ei andnud: ju siis ei olnud talle meelepärast melu.

■ Hilisõhtusele öösorriretkele kogunes aukartustäratavalt palju huvilisi, siiski

õnnestus kõik autode peale ära mahutada – lähim öösorrikoht asus koolimajast umbes 20 km kaugusel. Retk oli edukas, peale öösorri kuuldi ja nähti ka muid öise eluviisiga tiivulisi. Need, kes öösorriretkele ei läinud, olid järgmisel hommikul varakult jalul, et lähiümbruses toimuvast linnuretkest osa võtta. Pärast kosuvat hommikusööki oli võimalus kuulata Aarne Tuule ettekannet droonidest ja droonivaatlustest. Selgus, et äärmiselt atraktiivsena tunduv vaatlusmeetod on tegelikult väga aja- ja energiakulukas, alates akude kaasatassimisest ja laadimisjäämade tekitamisest kuni droonide tagaotsimiseni tihedas roostikus.

■ Ettekandele järgnes kutsemeisterlikuse ehk määramisvõistlus, mis toimus kahes kategoorias: algajad ja edasijõudnud. Algajatele oli fotomõistatused välja mõelnud Jaan Grosberg ja edasijõudnute teadmisi kontrollis Uku Paal. Kummagi rühma küsimused polnud kergete killast, aga sellegipoolest tuli õigeid vastuseid mõlemas rühmas palju.

■ Kui tunnustused ja loosiauhinnad olid välja jagatud, oligi aeg suvepäevadele kriips alla tõmmata – kohtumiseni järgmistel suvepäevadel 27.–28. juunil Viljandimaal Hallistes!

↓ Traditsiooniline grupipilt Palupera põhikooli ees. Foto: Ulvi Karu

Kirjaveatuvi

Eelmisesse Tiirutajasse sattus kirjaveatuvi oma tiibu lehvitama. Lk-10 artikli „Hukkunud lindude uus elu loodusemuuseumis“ juures olnud pildi allkirja „Johannes Sakkeus zooloogia ringi liikmele Jaan Viidalepale (vasakul) topise tegemist õpetamas“ asemel peab olema „Zooloogia ringi liikmed Jaan Viidalepp (vasakul) ja Tiit Randla (paremal) Johannes Sakkeuse juhendamisel topise tegemist õppimas“. Palume vabandust Tiit Randlalt ja täname tähelepanu juhtijaid.

Järgmise aasta lind on TUTTPÜTT

Eesti Ornitoloogiaühingu suvepäevadel kuulutas ühing välja järgmise aasta linnu, kelleks on tuttpütt. Käesoleva aasta lind oösorr annab teatepulga tuttpütile üle 2020. aasta alguses.

Tuttpütt on huvitava välimuse ja käitumisega veelind, kes on küll lihtsasti vaadeldav, kuid kelle kohta on teadmised tagasihoidlikud. Peale tuttpüti tutvustavad

ornitoloogid järgmisel aastal ka teisi Eestis elavaid pütiliike: hallpösk-pütti, sarvikpütti, väikepütti ja mustkael-pütti. Tuttpüti aastal kogutavate andmetega saame täiendada oma teadmisi püttide leviku ja arvukuse kohta Eestis ning kaasa aidata püttide parema kaitse korraldamisele.

Tuttpütid.

Foto: Sander Sirelbu

Pöösaspea neemel seiratakse lindude sügisrännet

Margus Ellermaa

Eesti Ornitoloogiaühingul on käimas neljakuuline lindude seire Pöösaspea neemel. Projekt on 2004., 2009. ja 2014. aastal tehtud seire jätk. Loendust alustati 1. juulil ja selle käigus kogutakse infot valdavalt taiga ja tundra veelindude arvukuse ja pesitsusedukuse kohta.

Pöösaspea neem, mis on ühtlasi Mandri-Eesti loodetipp, on üks Euroopa märkimisväärsemaid rändlindude koondumispaiku. Põhiosa moodustavad taiga- ja tundravööndi veelinud, sealhulgas punakurk-kaur, aul, mustvaeras, tõmmuvaeras, merivart, valgepösk-lagle ja mustlagle. Pöösaspealt möödivate rändurite pesitsusareaal katab peamiselt Lääne-Siberit ja sellest lääne poole jäävaid Põhja-Venemaa alasid. Nende lindude sügisrändete koondub Mandri-Eesti ja Osmussaare vahelisse kitsasse (7 km) väina, mis ongi üks Euroopa olulisemaid

„pudelikaela“ alasid veelindudele.

Pöösaspea on tõhus seirepunkt, kust saadakse väärtuslikku informatsiooni nende liikide arvukuse kohta, kelle suuri pesitsusalasid ei suudeta loendustega hõlmata, ja ühtlasi liikide kohta, kelle talvitusasad on jääolude muutlikkuse tõttu ebastabiilsed ning suurel alal laiali. Eelnevate seiretega Pöösaspeal tuvastati auli arvukuse eriti järsk vähenemine ja liik lisati maailma ohustatud liikide nimekirja koos tõmmuvaeraga.

Loendus kestab, andmed juba kogunevad. Esialgsed tulemused näitavad, et mustvaeras on säilitanud oma endise arvukuse võrreldes 2014. aasta vaatlustulemustega: juulis ja augusti alguses loendati umbes 650 000 isalindu. Esimeste nädalate jooksul on nähtud ka haruldasi prillvaeraid (3) ja ida-mustvaeraid (2).

Palju on kohatud hallpösk-pütte (1500) ja tutt-tiire (üle 2000). Seevastu väga vähe on nähtud rägaparte, väikestiire ja mustviireid.

Sügisrände kulminatsioon on aga alles algamas. Värskeid loendusuidiseid saad jälgida Pöösaspea neeme veebipäevikust aadressil www.eoy.ee/poosaspea. Oktoobri esimesel ja viimasel nädalavahetusel toimuvad juhendatud linnuvaatlused, millest saavad osa võtta kõik huvilised.

↓ Juhendatud linnuvaatlused toimuvad oktoobri esimesel ja viimasel nädalavahetusel. Foto: Margus Ellermaa

↓ Mustvaerad läbirändel. Foto: Juho Könönen

↑ Palju on kohatud tutt-tiire. Foto: Margus Ellermaa

Soovime õnne!

Ühing õnnitleb oma auliikmeid **Mart Niklust** 85. ja **Vilju Lillelehte** 80. sünnipäeva puhul.

Huvitavad linnuleid!

- 1. augustil nähti Tamula järvel **väikehüüpi**. Seda varjatud eluviisiga liiki leidub Eestis ilmselt rohkem, kui arvatakse, ent teda kohtab harva.
- 28. juulil vaadeldi Kastme-kojas ja 13. augustil Põõsasa pea neemel **kiripugu-rüdi**, mis on selle liigi 5. ja 6. vaatlus Eestis.

Foto: Andreas Trepte/Wikimedia

- 1. septembril kohati Vaibla linnujaamas rõngastatud **padu-roolindu**. See liik on meil harv eksiküalaline, kelle kõik vaatlused väärivad tähelepanu.
- Põõsaspea neemel kohati septembri jooksul kolmel korral **siberi tõmmuvaerast**. Kui Linnuharulduste komisjon vaatlused kinnitab, on tegemist uue linnuliigiga Eestis.

Foto: Margus Ellermaa

Eesti Ornitoloogiaühing

Address: Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee
www.eoy.ee

Tiirutaja

Toimetaja: Ulvi Karu
E-post: ulvi.karu@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Teostus: HIMANTO.EE

Toetajad

Lehe väljaandmist on peale märgitud fotoautorite toetanud: **Keskonnainvesteeringute Keskus**

ISSN: 1736-6844

Osale!

5.-6. oktoober **Rahvusvahelised linnuvaatluspäevad EuroBirdwatch** üle Eesti. Ühing kutsub loodushuvilisi jälgima lindude sügisrännet ja oma vaatlustest teada andma. Osalemiseks tuleb vaadelda linde oma koduaias, pikemal retkel või ornitoloogiaühingu korraldatud linnuvaatlusel. Lisainfo: www.eoy.ee.

23.-24. oktoober **Keskonnahariduse konverents „Iga ühe loodushoid“** Tartu Ülikooli Narva kolledžis. Kavas on ettekanded valdkonna tunnustatud asjatundjatel ning töötoad, kus looduskeskuste esindajad tutvustavad teemakohaseid õppeprogramme ja metoodilisi võtteid. Ühing viib läbi linnuteemalise töötoa. Lisainfo: www.keskkonnaharidus.ee.

16. okt. kl 18 **Öösorriõhtu** Otepää looduskeskuses

24. okt. kl 18 **Öösorriõhtu** Tartu Loodusmajas

Foto: Sander Sirelbu

Osale aasta linnu joonistusvõistlusel!

Kutsume lapsi, noori ja täiskasvanuid **joonistama aasta lindu öösorri**. Parimatest töödest koostatakse veebinäitus ja osalejatele jagatakse auhindu.

Joonistused palume saata hiljemalt **31. oktoobriks** 2019: Eesti Ornitoloogiaühing, Veski 4, 51005 Tartu linn, Tartumaa.

Hindamisele pääsevad ainult need tööd, mille postitempli kuupäev on hiljemalt 31. oktoober 2019.

Täpsemad tingimused:

eoy.ee/oosorr/osale/joonistusvoistlus

Raamatututvustus

„Lugusid Eesti lindudest. Sügis ja talv“

Kui valdav osa rändlinde lahkub talvita sobivama ilmaga paikadesse, ei jää siinse linnuelu siiski soiku. Selles raamatus tutvustab linnuteadja **Olav Renno** rohkem kui 70 lindu, kelle toimetamist on põnev jälgida just sügis-kuudel või juba lume saabudes. Lisaks

pakuvad huvitavat lugemist lood liiki- de eripärasest toitumisest, ööbimisharjumustest ja linnustiku üldisest käekäigust meie kiiresti muutuvast maailmast. Linnulugusid ilmestavad Arne Aderi, Remo Savisaare, Sven Začeki jt Eesti loodusfotograafide tabatud hetked.

Selles Tiirutajas kirjutavad

Tuul Sepp
Loomaökoloogia teadur ja teaduse populariseerija

Agu Leivits
Ornitoloog ja looduskaitsesametnik

Ulvi Karu
Tiirutaja toimetaja, immuunökoloogia teadur

Tiitu Tali
Veab Tiirutaja persoonilugude rubriiki ning on fenovaatluste koordinaator

Liis Keerberg
Linnunimetuste komisjoni liige, veab Tiirutajas persoonilugude rubriiki

Toomas Jürjaido
Ühingu auliige ja aasta linnu markide idee algataja Eestis

Margus Ellermaa
Arktiliste veelindude rändloenduse projektijuht Põõsaspeal

Tee annetus Eesti lindude heaks!

Eesti on linnurikas

paik: siin on kohatud ligi

390 linnuliiki ja pesitseb kuni

15 miljonit paari linde, lisaks asu-

me tähtsate rändeteede ristumiskohas. Lindudele sobilikke elupaiku metsas, põllul, rannikul ja märgaladel jääb aga inimtegevuse tõttu üha vähemaks.

Ühingu eesmärk on tagada siin pesitsevate ja läbi-rändavate lindude heaolu. Kogume keskkonnas „Ma armastan aidata“ (www.armastanaidata.ee) annetusi, et läbi viia linnuloendusi, korraldada sügisel ja kevadel avalikke linnuvaatluspäevi ning tutvustada linde ja nende rolli looduses nii lastele kui täiskasvanutele.

Kuidas sinu annetus aitab? Näiteks:

5 € ühe uuritava linnu GPS-GSM saatja nelja nädala sidekulud;

10 € ühe pesakasti tegemine ja **ülespanemine**;

25 € ühe lasteaiarühma või kooliklassi lindude **õppeprogrammi** materjalid.

Tee **püsiannetust** või **ühelikordne annetus** endale sobivas summas www.armastanaidata.ee/ornitoloogiaühing. Swedbanki kliendid saavad annetada ka oma preemiapunkte meelepärasele valdkonnale (loomad, lapsed, tervis, haridus, tugev ühiskond).

Ühing otsib uut logo!

Kuulutame välja logo konkursi, mille eesmärk on luua Eesti Ornitoloogiaühingule kaasagne visuaalne identiteet. Konkurs on avatud kõigile ja iga osaleja võib esitada kuni kolm erinevat ideekavandit.

Ideekavandite esitamise tähtaeg on **17. november** 2019. Ideekavandid tuleb saata e-aadressil eoy@eoy.ee. Kavandile lisada esitaja kontaktandmed (nimi, e-aadress, telefon). Lisatud peab olema ka kavandi idee kirjeldus.

Täpsem info ja tingimused bit.ly/eoylogo.

